

SPOLČOVANIE

Sila jednotlivca stačí len na práce menšie, jednoduchšie – práce a úlohy väčšie, komplikovanejšie, rozsiahlejšie sa vykonávajú a musia vykonávať spoločnými silami. Objavujú sa síce aj obrovské sily jednotlivcov, ktoré za svojimi cieľmi potiahu a na ne využijú aj tisíce iných, a dokážu s nimi neslýchané veci, no tie vznikajú len v mimoriadnych prípadoch a sú také zriedkavé, že na všestranný a sústavný rozvoj nestačia. Tvorbe a rozvoju života preto musia pomáhať aj iné sily. Vlády a správa krajiny síce pracujú bez prestávky, ale tie sa obmedzujú a mali by sa obmedzovať na to, čo krajina nevyhnutne potrebuje, nemôžu zasahovať do všetkých vzťahov a pomerov spoločenského života a brzdiť a dusiť samostatný rozvoj národných síl v tej či onej oblasti. Život je však veľmi rozmanitý, ak dostane príležitosť, úspešne sa rozvíja sám od seba, je teda potrebné rozvíjať život v spoločenských pomeroch a vzťahoch, v ktorých sa pohybuje, a silami, ktoré sa v nich nachádzajú. Tu sú namieste spojené sily, spolčenie, vzájomné napomáhanie sa pri spoločných cieľoch.

Život má neslýchane veľa stránok, zahŕňa tie najrozličnejšie pomery a vzťahy, je schopný neustáleho zlepšovania a zdokonaľovania. Čím viac stránok a potrieb sa naplní a čím viac nárokov ľudí v spoločnosti sa uspokojí, tým je život milší, príjemnejší a tým sú ľudia šťastnejší. Musíme túžiť po tom, aby sa ľudia v spoločnosti cítili čoraz šťastnejší a spokojnejší, a naša doba k tomuto cieľu vcelku smeruje, vyžaduje dobro jednotlivcov, pokoj a poriadok v štáte, dobro národných vlád a správ. O to sa však musia snažiť všetci, čo v národných štátoch žijú, lebo vlády a správa, ako sme už povedali, nemôžu do všetkého zasahovať a ani by im na to nestačila sila, nech by bola akokoľvek veľká. Vlády sú povinné najmä prijímať dobré, národom primerané zákony a dozeráť na to, či sa dodržiavajú, majú na starosti poriadok v štáte, majú slúžiť spravodlivosti a právu, zaujímať sa, či sa neruší náboženstvo, či sa náležite vykonáva verejné vzdelávanie atď., pri tomto všetkom však ešte vždy zostáva množstvo potrieb, všeobecných i čiastkových a individuálnych, ktoré samotné vlády ani pri najlepšej vôli nie sú schopné naplniť. Napríklad vyučovanie sa dokáže ustavične zdokonaľovať, môže sa obrátiť na tie najrozličnejšie predmety, potrebujeme rozličné stavby pre národné pamätihodnosti, náučné zbierky, potrebujeme istý počet miest pre vzájomné odovzdávanie vedomostí, pre spoločnú zábavu, potrebujeme prostriedky na vzájomné stretávanie sa, na priemyselné spájanie ľudí, potrebujeme výsledky vedy a skúsenosti šíriť aj medzi prostým ľudom, v ľudskej spoločnosti sa vždy nájdu nejaké nedostatky a potreby, z času

na čas sa vyskytnú nešťastia a pod. Ľudská spoločnosť má teda veľa potrieb a čím má byť život spokojnejší a príjemnejší, tým väčšmi ich treba naplňať, na tomto poli je teda miesto pre spájanie síl a spolčovanie ľudí kvôli vzájomnej pomoci, kvôli uspokojovaniu potrieb a čoraz väčšiemu šťastiu občanov a blížnych. Keby celá tá rcha pripadla len vládam, nedokázali by to všetko vybaviť, je potrebné, aby sa obyvatelia, spoluobčania, susedia, priatelia a blížni vzájomne o seba starali a pomáhali si.

V súčasných európskych krajinách už tento duch spolčovania sa kvôli uspokojovaniu vzájomných potrieb pokročil ďaleko a národom všetkých vzdelanejších krajín priniesol veľa dobrého. V našej dobe sa v prospech občanov uskutočňuje to, o čom kedysi nebolo ani slychať, týmto spolčovaním sa občania snažia život spríjemniť, oslobodiť od každodenných nepríjemností a k vyššiemu a spokojnému životu priviesť aj tých, ktorí sú z neho vylúčení. Takto sa teraz zakladajú spolky na vzájomné odovzdávanie poznatkov ľudí jedného či rozličných povolání, spolky, ktoré majú medzi prostým ľudom rozširovať výsledky vedy a výskumu, na zabezpečenie vzájomnej ochrany pred rôznymi biedami a nedostatkami, na uľahčenie spojenia, napr. cestami, železnicami atď. Čím je krajina vzdelanejšia, tým viac v nej vzniká takýchto spolkov a často si kladú celkom nové ciele a život zušľachtujú a spríjemňujú. Vznikli tam napr. škôlky, ktoré majú malé deti, vystavené núdzi a zlému osudu chudobných rodičov, od útleho detstva niečomu priúčať, aby sa dokázali vyhnúť zlu, ktoré by ich v nedostatku bez opatery mohlo zastihnúť. Chorí a nezdraví teraz nachádzajú vo všetkých smeroch zaopatrenie a tí, ktorým príroda nadelila zlý osud, napr. v poslednom čase hluchonemí a slepí, zase poučenie. Tieto javy istotne veľmi potešia srdce každého ľudomila, lebo sa presvedčia, že človek už nie je vystavený slepej náhode, ale každému sa ujde opatera spoluobčanov, blížnych, a toto presvedčenie a vznikajúce ústavy sú prejavom krásnych javov, ktoré čoraz väčšmi uchvacujú kresťanského ducha.

Spolky, ústavy a všade sa rozvíjajúci spolkový duch vychádza z uvedomenia, že každému je tým lepšie, čím viac je tých, ktorým je dobre, že blahobyť jedného je skrátka blahobyťom všetkých alebo nimi čo najlepšie chránený. Kde sa toto povedomie ujalo, kde sa v súvislosti s ním vynorila láska k blížnym, tam vidíme, ako jeden po druhom vznikajú a rodia sa takéto spolky. Tam sa potom prinášajú obeť a stávajú sa čoraz početnejšími, a to, čo jednotlivé sily nie sú schopné vybaviť, vykonáva sa spojenými silami.

Ak sa z tohto pohľadu pozrieme na náš slovenský život, vôbec sa nepotešíme. Spolčovanie, t. j. vzájomné úsilie so spoločným užitočným cieľom, je u nás málo rozvinuté, z čoho je zrejmé, že sme ešte neprijali povedomie, o ktorom sme hovorili

vyššie, a to hľadať a nachádzať vlastné dobro, vlastnú spokojnosť i vlastný ošoh v blahobyte čo najväčšieho počtu ľudí. Ako hovorím, na toto povedomie sme sa ešte nezmohli a žili sme a žijeme všetci odtrhnutí od druhých, a preto ešte zväčša hlivieme. U nás ešte každý žije len pre seba, stará sa o seba, pracuje pre seba a všade nachádzame len malé stopy spoločenského povedomia. Len sa prejdite po našich krajoch, po našich mestečkách a mestách, všade nájdete obyvateľov bez akéhokolvek vznešenejšieho spojenia zahrabaných do svojich domácností, o spoločné dobro sa zaujímajú len z diaľky alebo vôbec nie. Aj keď niekde vzniklo čosi, čo pomáhalo spoločenskému povedomiu, a väčší počet ľudí sa chcel spojiť so spoločným vznešeným cieľom, napokon sa všetko rozpadlo a pretrhalo a po mnohom už nezostalo ani stopy, nemali sme a ešte nemáme ducha spolčovania, nemali sme a ešte nemáme spoločenské povedomie, pôvodcu krásnych a ľudstvu užitočných skutkov. Takto sa rozpadli spolky založené napr. na podporu národnej literatúry, tak zahynuli početné fondy určené na nejaký dobrý cieľ. Ako keby sa tá vec ani netýkala jednotlivcov, ako keby sa spoločným dobrom nenapomáhalo každému jednotlivcovi, tak sa o to nestarali, tak to nechali zahynúť!

Takýto osud postihol naše ústavy a spolky, doteraz založené v mene spoločného dobra, a spoločenský duch natoľko u nás vymrel, že aj keď sa zavedie reč na niečo spoločné, väčšina ľudí už jej ani nerozumie a dobré rady považuje len za výmysly a často aj šialenstvo. Všetci naši troškári mudrujú a hovoria takto: „Nech sa každý stará o seba, nech sa každý zaopatrí, z toho nemáme úžitku, to nám nedonáša osohu,“ a nepomyslia na to, že takýmito skutočne veľmi nevzdelanými a, dalo by sa povedať, surovými rečami najväčšmi škodia sami sebe, lebo jednotlivec bez spoločenského povedomia iných len ťažko sa na niečo zmôže sám, a ak si aj niečo nadobudne, veľmi ľahko o to príde. Pri takýchto úzkoprsých a zavrhnutiahodných zásadách by neboli vznikli napr. ani poisťovne proti ohňu a iným prírodným katastrofám, a tak by veru už státisíce ľudí upadli do biedy, ktorej sa týmito spolkami bráni. A keď vezmeme do úvahy mnohé spolky, napr. pre obchod, a uvedomíme si, koľkým ľuďom pomohli k bohatstvu alebo aspoň k dostatku, istotne pochopíme, akú vysokú cenu majú takéto spoločné podujatia, a uvidíme aj to, že jednotlivcom by sa bez týchto spolkov nikdy nebolo tak darilo, ba veľa vecí by ani nebolo možných. Duch, ktorý odporuje spolčovaniu, duch, ktorý neobsahuje spoločenské povedomie, je teda duchom nevzdelaným, trochárskym, duchom utlačeným a sklúčeným, bez akýchkoľvek vyšších a ušľachtilejších cieľov, skrátka duch nízky a banálny, a národ, ktorý je týmto duchom posadnutý, tiež môže byť len národom biednym, sklúčeným, potupeným pred sebou samým i pred inými. Staré príslovie hovorí:

„Vires unitae agunt“, t. j. zjednotené sily robia, a iné zase tvrdí: „že uhlie osamote a osebe hasne“. Aj keby zo spoločných podujatí neplynul žiadny zisk, najväčším prínosom je to, že sa veľa ľudí naučí starať o spoločnú vec, že si veľa ľudí zvykne považovať sa za blížnych, teda za takých, ktorí majú spoločné záujmy, že sa naučia navzájom držať nad sebou stráž a vyskúšajú si, čo spojené sily dokážu. Tam, kde sa veci nachádzajú v tomto stave, ľahko sa zavedie a podarí všeličo dobré a užitočné.

Vyššie sme spomenuli, že sa v európskych krajinách prudko rozmáha duch spolčovania a spojenými silami sa vykonáva už i to, čo sa predtým považovalo len za vec jednotlivcov, čo sa len jednotlivcov týkalo. Napr. v Čechách si nedávno obyvatelia jednej dediny povedali, že si všetci postavia nové a pekné domy a všetci si pritom budú navzájom pomáhať, z chatrnej dediny o krátky čas vznikne utešená dedina, z malých a úzkych príbytkov budú priestranné a krásne. Vari by sa také niečo podarilo vykonať jednotlivcom?

Aj v našej milej vlasti sa veru duch spolčovania poriadne vzmáha, len u nás, v našich tatranských krajoch to ešte všetko hudie len podľa starej módy: „Každý nech sa stará sám o seba.“ Prišiel však čas, aby sme toho starého Adama, toho sebeckého človeka zo seba sňali a s vedomím našich veľkých nedostatkov naplnili sa iným duchom a s ním pristúpili k životu. Ak je niekde aktuálny duch spolčovania, potom je to teraz u nás, všade máme veľa nedostatkov, veľa potrieb, všade všetko viazne a upadá. Pravdou je, že náš horami poprekľadaný a vrchmi rozdelený kraj kladie spolčovaniu veľké prekážky, no keď sa v nás lepší duch pozbiera, istotne premôže i tieto zápory. Slovenské príslovie hovorí: „Hory sa s horami neschádzajú, ale ľudia s ľuďmi,“ schádzajme sa teda spolu, premýšľajme a hovorme o našich potrebách, o našich veciach, chcime niečo vykonať a potom to i vykonáme.

A veru by sme mali toho veľa, keby sme len chceli: naše školské vyučovanie je ešte na nízkej úrovni. Vari by sme nemali zaviesť učiteľské porady a spolky, aby sme ho vylepšili? Veľa remesiel u nás upadá, lebo sa na rozdiel od nových, iných podujatí vedú len v malom a po starosvetsky. Vari by sa nám nezišli spolky, ktoré by ich viedli vo veľkom a prinášali náležitý úžitok? Vari by sa nám nezišli spolky, ktoré by na spoločné útraty posielali do sveta ľudí, ktorí by sa lepšie podučili remeslám a priemyslu, a čo sa tam naučia a vyskúšajú, to by i k nám doniesli a u nás zaviedli? Máme veľa biedy a nedostatku, veľa ľudí bez akéhokolvek zabezpečenia, bez poistenia budúceho živobytia: vari by sme nepotrebovali nemocnice, sirotince a spolky na zaopatrenie tých, čo sa v budúcnosti ocitnú nevládni a nedokážu si zarobiť na dostatočnú výživu? Tol'ko

schudobnených a zostarnutých remeselníkov a hospodárov, toľko vdov u nás upadá do veľkej biedy a odkázanosti! Podporu a almužnu dostávajú len z kresťanskej lásky, no veľa odkázaných ľudí sa hanbí vziať almužnu, a tá je veru tou najbiednejšou výživou a navyše najneistejšou. Vzdelanosť je u nás všade na nízkej úrovni a náš národ v tej svojej domácnosti a sebeckom odtrhnutí od života tak zdrevenel, že si už nedokáže zariadiť ani len zábavu potrebnú pre život. Vari nepotrebujeme spolčovanie, aby sa aj u nás založili kasína, čítárne, verejné knižnice, atď.? V poslednom čase sa založilo veľa takzvaných spolkov miernosti, namierené proti tomu moru, čo náš ľud doposiaľ nenásytne hltal a hubil, t.j. pálenke, ale malo by ich vzniknúť ešte dvadsaťkrát viac, a to všade, kde býva hoci aj málo ľudí, aby sme tomuto nášmu úhlavnému nepriateľovi, ktorý berie nášmu ľudu rozum a ničí mu zdravie, oberá ho o majetok a pripravuje o česť, zasadili smrteľnú ranu. A tam, kde už takého spolky fungujú, mali by všetci trvať na tom, aby sa zo dňa na deň upevňovali a ani v najmenšom neupadali. Aj využívanie inde zavedených užitočných spolkov je u nás zriedkavé, napr. nemáme veľa takých, ktorí sa poisťujú proti ohňu či prírodným katastrofám. Niektoré sporiteľne už u nás, chvalabohu, vznikli, mali by teda vodcovia a predstavení ľudu na tom nástojiť, aby tí, čo si peniaze pomaly zarábajú, posielali ich do sporiteľní, ak sa to len dá, a nemárnili ich nadarmo. Krajania slovenskí, ak chceme, aby nám už raz bolo lepšie, musíme sa naplniť týmto duchom a ním oduševnení pristúpiť k zlepšeniu nášho života a stavu. Tomu, kto si nepomáha sám, nikto nepomôže, ten, kto si nevie poradiť sám, darmo bude jaskať a bedákať, postarajme sa teda o seba, a potom sa náš stav na lepší obráti, len preč s duchom sebeckým, troškárskym, takzvaným kocúrkovským, preč so všetkým protekcionárstvom, a zrodí sa medzi nami duch iný, spoločenský, ktorý najlepšie praje všetkým, ale aj každému jednotlivcovi. S týmto duchom zaniknú aj tie u nás všeobecne rozšírené zaujatosti, malicherné ohovárania, všetky úzkoprse pletky, ktorými sa ľudia zaoberajú, keď nemajú nič spoločné, a snažia sa navzájom si škodiť. Kadekoľvek po našom kraji prejdeš, všade ťa takými pletkami obsypú, prestaňte s tým konečne, krajania slovenskí, a pust'te sa do užitočného spojenia, a aj u nás vznikne iný svet.